

СПЕЦКУРС І КУРС ПА ВЫБАРУ Ў СІСТЭМЕ ГУМАНІТАРНАЙ АДУКАЦЫІ: ТЭОРЫЯ І ПРАКТЫКА

Інтэграцыя Беларусі ў сусветнас супольніцтва робіць асабліва актуальнай праблему адпаведнасці нашай сістэмы адукацыі згульпапрызнаным сусветным падыходам ў гэтай галіне.

У свеце не існуе ідэальнай сістэмы адукацыі, і кожная з сістэм, як частка культуры, збапірасіцца ў першую чаргу на свае гістарычныя і культурныя традыцыі. З улікам, аднак, палітычных і эканамічных рэалій. Патрэбна прааналізаваць станюўчае і адмоўнае і прыглядзецца да вопыту іншых краін.

У англійскіх універсітэтах існуюць дзве сістэмы адукацыі. Аснову першай складаюць лекцыі, а п'ютарскія заняткі, семінары і групавыя заняткі выконваюць дапаможныя функцыі. Ядро другой - п'ютарскія заняткі, а лекцыі і семінары выступаюць у якасці дапаможных формаў навучання.

У Італіі 19-20 вучэбных курсаў як мінімум, з якіх не менш 5 з'яўляюцца абавязковымі, а астатнія ці факультатыўнымі, ці па выбару.

У Швейцарыі каля 1/3 дысцыплін вучэбнага плана - абавязковыя, амаль палову вывучаемых дысцыплін складаюць курсы па выбару (якія студэнт выбірае з цыклаў у 3-10 прадметаў), а астатнія - факультатыўныя. Кожны прадмет вывучаецца не больш аднаго семестра.

У Японіі 1/3 - абавязковыя дысцыпліны, астатнія - па выбару.

У нашым універсітэце пачала адбывацца падобная тэндэнцыя. Здавалася б, усё проста: агульны лекцыйны курс - абавязковы, агульна-адукацыйны; спецкурс - паглыбляючы, канкрэтызуючы асновы; курс па выбару - аднасесметрава, параўнальна кароткі курс - дысцыпліна. Аднак узнікае шэраг праблем. Вызначым некаторыя з іх.

Вопыт работы заходнесўрапейскіх і амерыканскіх універсітэтаў паказвае: колькасць курсаў па выбару малая на малодшых курсах, а на старшых складае 2/3 ад абавязковых дысцыплін. У нас таксама прызнана мэтазгодным выкладаць спецкурсы і курсы па выбару для студэнтаў-старшакурснікаў.

Аб аб'ёме спецкурса і выбарачнага курса. Розныя кафедры ставяцца да гэтага парознаму. Кафедра філасофіі прапануе спецкурсы ў межах 6-12 гадзін, кафедра беларускай мовы і літаратуры - 18-30, а кафедра лінгвістыкі і беларусказнаўства тактычна ўвогуле не вызначае аб'ём. Гэта звязана, мажліва, не толькі з

нявызначанай нормай вучэбных гадзін на спецкурс, але і з тым, што раней амаль усе гадзіны прыпадалі на спецкурсы па спецыяльнасці. Зараз становіцца патроху выпраўляецца.

Курс па выбару студэнт павінен выбіраць самастойна. Неабходна памятаць, што важнейшай умовай рэалізацыі палажэння аб выбарачных курсах з'яўляецца разуменне алукашчэй як права, а не абавязку. Ішчыятарам выбару выступае студэнт. Што ж будзе ў яго выбары галоўным: запікаўленасць тэмай, выкладчыкам (патрабавальны - непатрабавальны, асоба пасрэднасць, шкавы - не) ці жадаанне «праскочыць» хутчэй?

Асаблівай ўвагі патрабуе тэматыка спецкурсаў і курсаў па выбару. Яна павінна арыентавацца на павышэнне якасці ведаў, агульнай культуры студэнта, быць зарыентаванай на будучую спецыяльнасць. Каб не было некарисных спецкурсаў, неабходна ўзгадняць тэмы між кафедрамі, пашыраць між імі сувязі.

Варанасва В.С.,
прафесар

ЛІТАРАТУРНАЯ АДУКАЦЫЯ МАЛОДШЫХ ШКОЛЬНІКАЎ

Праблема літаратурнай адукацыі даволі складаная і ўключае шэраг аспектаў. У прыватнасці, гэта і літаратурная дасведчанасць, і ўменне кваліфікавана выбіраць і самастойна чытаць кнігі, і, безумоўна, разуменне спецыфікі мастацтва, і літаратурны густ.

Пачынаецца літаратурная адукацыя ў дзяцінстве, калі немаўлятка, не ўмеючы яшчэ чытаць, слухае папешкі, забаўлянкі, жарты, песні, казкі, сэрцам адгукваючыся на іх. Працягваецца яна ў пачатковай, сярэдняй школе, а затым у студэнцкай аўдыторыі. Менавіта на ўроках чытання закладваецца фундамент літаратурнай адукацыі, і ад таго, які ён будзе, залежыць выхаванне «таленавітага чытача».

Доўгі час да ўрока чытання ўтрымліваўся утылітарны падыход. Аб гэтым сведчыць нават сам тэрмін «тлумачальнае чытанне». Да твораў, з якімі знаёміліся дзеці, падыходзілі як да матэрыялу, які распавядаў школьнікам пра нейкія падзеі і з'явы. Забывалася галоўнае: дзіцячая літаратура - мастацтва, пра якое трэба гаварыць моваю мастацтва. Таму мы лічым: у пачатковай школе павінна быць «літаратурнае чытанне». Сэнс яго - навучыць дзяцей успрымаць і разумець літаратуру як мастацтва слова (навучанне чытанню здзяйсняецца на злішні эмацыянальных і разумовых прадэсаў у адзіную інтэлектуальную духоўную дзейнасць).

Зместам літаратурнага чытання павінны стаць лепшыя ўзоры сусветнай дзіцячай

літаратуры. Гэта дазволіць не абмяжоўваць чытацкі круггляд дзяцей і выводзіць іх за рамкі якой-небудзь адной літаратуры. Падыход павінен быць наступны: ад нацыянальнага да агульнаадабчэага.

Істотна трэба змяніць і методыку працы з літаратурнымі творамі. У пачатковай школе дзеці сустракаюцца ў асноўным з двума відамі літаратуры: мастацкай і навукова-пазнавальнай, таму ім павінны адпавядаць і два віды чытання: эстэтычнае і лагічнае.

Праца з мастацкімі творамі на ўроку літаратурнага чытання павінна быць скіравана на абуджэнне эмацыянальнай сферы дзіцяці, а праз яе і яго свядомасці. Вялікую ўвагу варта надаць культуры чытання, выразнаму чытанню і імправізацыі.

Такі падыход да ўрока літаратурнага чытання ў пачатковай школе дасць магчымасць падрыхтаваць дзяцей да творчай працы з літаратурнымі творамі буйных жанраў усярэдніх і старэйшых класах, а таксама ў студэнцкай аўдыторыі.

Бранавішкі Б.І.,
прафесар

ДА ПАРАЎНАЛЬНАГА СПАСАБУ ВЫВУЧЭННЯ ЧАСУ PRESENT PERFECT

1. Паходжанне формы Perfect.

Навучанне замежнай мове прадугледжвае развіццё ў студэнтаў граматычнай кампетэнцыі (уменне будаваць сказы са слоў і словазлучэнняў) і камунікатыўнай кампетэнцыі (уменне трансфармаваць сказы ў сінанімічныя варыянты). Інакш кажучы, развіццё ўменняў выказаваць думкі на замежнай мове - размаўляць і пісаць.

Навучыцца ўменню будаваць сказы немагчыма без авалодання граматычнымі катэгорыямі часу. Першае, з чым сустракаюцца вучні і студэнты, - гэта псіхалагічная цяжкасць разумення таго, што ў сучаснай англійскай мове існуе 12 формаў выражэння часу ў актыўным стане і 8 формаў у пасіўным. Вельмі складанымі для ўспрыняцця з'яўляюцца часы групы Perfect, асабліва Present Perfect.

Нагадаем, што ў старажытнай англійскай мове існавала канструкцыя, у якой прамое дараўненне знаходзілася паміж дзеясловам-выказнікам have і дзееспрыметнікам мінулага часу: He haefr þa þoc zewriten (=He has that book wríttēn= Ён мае тую кнігу напісанай). У сучаснай англійскай мове такая канструкцыя захавалася (She has that job done = Ёй зрабілі тую працу). Але стварылася і канструкцыя, у якой дзеяслоў have і дзееспрыметнік, згубіўшы свае самастойныя семантычныя характарыстыкі, злучыліся ў

структурна-семантычную адзінку-выказнік: He has written that book. Ён напісаў тую кнігу. She has done the job. Яна зрабіла працу. Іншымі словамі, узнікла аналітычная граматычная форма - the Present Perfect tense.

Інварыянтнае значэнне часу Present Perfect - сувязь мінулага з цяперашнім: Jane has lived in London for three years (= She is still living in London). Парушэнне гэтай сувязі робіць немагчымым выкарыстанне часу Present Perfect: if Jane is no longer in London it means that «She lived in London for three years». Неабходна падкрэсліць, што велічыня семантычнай прасторы паміж мінулым часам і сучаснасцю не з'яўляецца рэлевантнай рысаю (Сf.: «Since his first days, man has dreamt of travelling through space to other planets» and «She has opened the window»).

2. Comparison between English and German Tense Forms (as related languages)

1. Ich arbeite hier jetzt drei Jahre= I have worked here now three years.

2. Ich habe voriges Jahr hier gearbeitet= I worked here last year.

The sentences in each pair are assumed to be translation equivalents, but clearly they do not have even a similar surface structure. The following pairs of sentences have very similar surface structures but are not translation equivalents. Indeed, the English one of each pair is ungrammatical though perfectly easy to understand:

1. Ich habe voriges Jahr hier gearbeitet

* I have worked here last year.

2. Ich arbeite hier jetzt drei Jahre

* I work here now three years.

The classical transformational-generative grammar asserts that if two deep structures are identical then the semantic interpretation of them must also be identical. Therefore assuming that the two sentences «Ich arbeite hier jetzt drei Jahre» and «I have worked here now three years» have the same meaning, they ought, theoretically, to have same deep structures. But this is not the case because the deep grammars of English and German are not identical, only similar to a large extent (Chomsky, Katz, Postal).

This implies that it is only in the terms of the meanings which can be expressed that two languages are identical. Unless we believed that by-and-large what can be expressed in one language can also be expressed in another, we should scarcely be interested in second - language teaching. Learners of a second language must keep in mind that the semantic structure of languages is universal. Thus the teacher is entitled to compare the structures of the students' native language and their foreign language; in our case, the non-related languages: English and Belarusian, English and Russian.